

Calvijn als fenomeen

Exemplarisch onderwijs met Geneefse reformator

Wie was Johannes Calvijn? Een vraag die door een leerling uit het protestants-christelijk en reformatorisch onderwijs gemakkelijk beantwoord kan worden. 'Johannes Calvijn was net zoets als Luther. Een reformator.' Maar wie was Calvijn nu ten diepste? Wat kenmerkte deze man? Wat drijft iemand om in totaal 59 boeken vol te schrijven over de meest diepzinnige zaken? En wat heeft deze man de christelijke basisschoolleerling van vandaag te zeggen? Dat zijn de vragen die ten grondslag liggen aan een exemplaar over Johannes Calvijn.

Dit artikel bestaat uit twee delen. In deel één beschrijft ontwikkelaar Wilfred Hassefras waarom hij vindt dat Calvijn op de basisschool thuis hoort en hoe hij deze boeiende man daar centraal zou willen stellen. Marja van der Jagt, de leerkracht bij wie het exemplaar intussen is uitgeprobeerd, beschrijft in het tweede deel hoe het exemplaar in haar klas is verlopen.

Calvijn vangen in een exemplaar?

Waarom Calvijn op de basisschool?

In 2009 is het 500 jaar geleden dat de reformator Johannes Calvijn werd geboren. Daarom is dit jaar uitgeroepen tot 'Calvijjaar'. Er hebben al tal van activiteiten plaatsgehad en er zullen ook nog enkele activiteiten worden georganiseerd rondom de persoon en het werk van Calvijn. Zo verschenen er twee biografieën en een handboek geheel gewijd aan de theologie van Calvijn. Het absolute hoogtepunt van het 'Calvijjaar' is ongetwijfeld de heruitgave van Calvijns magnum opus de *Institutie*, maar dit zullen de kinderen van de basisschool niet direct ter hand nemen.

Calvijn staat bekend als een sobere en sombere man. Dat hij ook 'hip' kan zijn, bewijst de glossy over hem die in het voorjaar van 2009 is verschenen. In dit modern en modieus uitgevoerde tijdschrift komen bekende Nederlanders aan het woord die vertellen over hun verwantschap met Johannes Calvijn. Kortom, Calvijn is niet alleen toegankelijk voor theologen, maar ook voor de leek. Daarmee lijkt Calvijn ook goed op de basisschool te kunnen worden behandeld.

De vraag is echter: waarom moet een kind op de basisschool kennismaken met Calvijn? Is dat omdat

de gereformeerde gezindte wil staan in de lijn van Calvijn? Is het omdat zijn invloed nog merkbaar is?

Er wordt immers regelmatig gesproken over 'het calvinisme'. Of is het misschien omdat Calvijn een belangrijke historische persoon is? Dit alles is waar.

Allereerst is het goed om kennis te maken met Calvijn omdat hij aan de wieg heeft gestaan van een kerkelijke traditie die tot in onze dagen doorwerkt. Denk aan de liturgie in de eredienst, de commentaren op de Bijbel en de al eerder genoemde *Institutie*. Calvijns invloed op onze West-Europese cultuur is niet gemakkelijk te overschatten. Hij heeft met zijn denken onze cultuur verregaand beïnvloed. Met de persoon van Calvijn wordt ook een wereld geopend.

Calvijn is namelijk het venster dat toegang biedt tot de wereld van de reformatie. In deze persoon wordt de tegenstelling tussen de Rome en het protestantisme zichtbaar. Calvijn laat het 'Sola Gratia', 'Sola Scriptura' en 'Sola Fide' schitteren. In het leven en werk van deze man is zichtbaar geworden wat de reformatoren nu eigenlijk dreef.

Calvijn benaderen

Kennismaken met Calvijn is dus de moeite waard is. Nu dringt zich de vraag op hoe deze kennismaking moet verlopen. Hoe kan zo'n complexe, maar ook zo'n

gesloten figuur het best benaderd worden? Misschien bieden zijn talloze geschriften een opening? Uiteraard is het boeiend om eens te bladeren in de *Institutie* of in een commentaar, maar verder dan bladeren zullen kinderen niet komen. De taal van de geschriften is over het algemeen behoorlijk toegankelijk en een groot deel van de inhoud gaat menig volwassene al boven de pet. Calvijns brieven bieden meer aanknopingspunten. In deze correspondenties ontmoeten we Calvijn in de hoogte- en dieptepunten van zijn leven. We lezen over zijn werk in Genève en zijn vlucht naar Straatsburg. Ook met zijn vriend Willem Farel heeft Calvijn een diepzinnige correspondentie gevoerd. In deze brieven laat Calvijn zich in het hart kijken.

Kennismaken met Calvijn is heftig. Deze man blijkt geen gemakkelijk leven te hebben gehad. Hij wees de leer van Rome af en roeide zo tegen de stroom van zijn tijd in. Hij stond op de breuklijn tussen de middeleeuwen en de moderne tijd. In Calvijns leven wordt een omwenteling zichtbaar die op wereldschaal plaatshad.

Calvijn was rooms-katholiek opgegroeid. Had rechten gestudeerd en had een humanistische opvoeding genoten. Hij was een man van zijn tijd. Hij is zelfs enige tijd pastoor geweest binnen de Roomse kerk. En dan de overgang naar de kerk van de reformatie. Dat was een keuze die gepaard ging met strijd en vervolging. Geen vrijblijvende keuze, dat bleek wel uit het beroep dat Farel op Calvijn deed. Calvijn moest beschikbaar zijn voor de Heere en Zijn Kerk en daarom in Genève blijven. Het is prachtig om te lezen wat hij daarover geschreven heeft in de *Institutie*. Een eeuwenoud boek, dat toch verrassend actueel blijkt te zijn. En met enige taalkundige aanpassingen zijn de genoemde passages zelfs toegankelijk voor kinderen! Wanneer we zo kennismaken met Calvijn, brengt dat de vraag met zich mee of ook wij beschikbaar zijn. Zouden wij gehoor geven aan de roeping van de Heere? Dat is een vraag die in het exempel aan de kinderen wordt voorgelegd. Calvijn bleek beschikbaar te zijn en roept ook ons op om beschikbaar te zijn.

Calvijn vandaag

Zoals al eerder is opgemerkt, waren er in Calvijns leven meerdere malen situaties die voor ons vensters

openen. Niet alleen zijn roeping opent vensters, maar ook de situatie waarin Calvijn geconfronteerd werd met de bedreigingen van zijn tijd, zoals de pest en de dood. Dan wordt zichtbaar op Wie Calvijn zijn vertrouwen stelde. Telkens beledt hij dat alles in Gods Vaderhand was. Calvijn beledt niet alleen Gods voorzienigheid als leerstuk of dogma, maar hij leefde er ook uit. In alles vertrouwde hij op de Heere. In zijn commentaar op het boek Job heeft hij daar prachtig over geschreven. Calvijn komt heel dichtbij en stelt

ook ons en de kinderen de vraag: op Wie vertrouwen wij? Is de voorzienigheid voor ons een leerstuk of een leefstuk? Bij deze vragen wordt in de tweede act van het exempel stilgestaan.

Calvijn ontmoette bijzonder veel tegenstand. Hij was geliefd, maar ook gehaat. Calvijn was een vreemdeling; hij had een ander Vaderland. Juist dat deed hem verlangen naar een geheiligd leven, naar een geheiligde samenleving. En dát riep opnieuw weerstand op. Veel van zijn gemeenteleden wilden twee heren dienen. Met de mond beleden zij de Heere, in de praktijk bleek het

tegendeel. Weer roept Calvijn vragen op die de kern van ons leven raken: wie dienen wij?

Calvijns vertrouwen

Gedurende het gehele exempel komt de vraag wat deze man dreef naar voren. Waarom was hij gehoorzaam aan een haast onmenselijke roeping? Hoe kon hij in barre omstandigheden toch vertrouwen op de Vaderlijke zorg van de Heere? Waarom streefde hij naar een geheiligd leven? Calvijn had toch ook de weg van de minste weerstand kunnen kiezen? Hij had een humanistisch rechtsgeleerde of een befaamd rooms-katholiek theoloog kunnen worden. Toch koos hij ervoor om een 'arme timide leerling' van de Heere te blijven. In alles klinkt het 'Soli Deo Gloria' door. Calvijn leek een hoekig persoon te zijn, die nauwelijks was te vangen in een exempel. Toch is gebleken dat Calvijn op zichzelf een exempel is. Over een kloof van vijf eeuwen stelt hij ons vragen die nog hoogst actueel zijn.

Wilfred Hassefras is pabo 4-student aan hogeschool Driestar educatief en volgt de minor exemplarisch onderwijs.

Calvijn in de klas

‘Dat ben ik. Het is lang geleden dat deze tekening van mij is gemaakt. Ik weet zeker dat jullie niet weten wie ik ben. Ik zit hier in de bibliotheek van mijn vriend Louïs. Ik heb een ellendige reis achter de rug. Dat wil je gewoon niet weten. Ik heb moeten vluchten voor mijn leven. Gelukkig kan ik op deze plaats rustig schrijven.’

Een spannende kennismaking

Gespannen kijken de kinderen naar de afbeelding van een vreemde man die op het bord hangt. De meester zit voor in de kring en spreekt hen aan vanuit het perspectief van die man. ‘Jullie weten niet wie ik ben. Ik ben gevlucht. Maar kan ik jullie vertrouwen? Ik wil jullie één voor één aankijken.’ De kinderen beloven dat ze te vertrouwen zijn. Sommigen schuiven op hun stoel en knikken verlegen. Bram zegt: ‘Meester, u kunt mij 100% vertrouwen.’ ‘Gelukkig’, reageert de meester, ‘want nu mogen jullie mijn echte naam weten en hoef ik niet mijn schuilnaam te zeggen. Ik ben Jean Calvin.’

Waarom Calvijn gevlucht is? Het antwoord op die vraag komt ter sprake als het gaat over de discussie met rooms-katholieke professoren van de universiteit in Parijs. Zij willen niets horen van de ketterse rede,

vol met reformatorische gedachten, die Calvijn samen met Nicolaas Cop heeft opgesteld. De kinderen vragen zich af waarom Nicolaas en Calvijn niet gezwezen hebben. Ze wisten toch dat ze gevaar liepen met het uitspreken van deze rede? Waarom deden ze het dan? De kinderen krijgen een confronterende opdracht: vanuit het perspectief van de professoren nadenken over de vraag welke straf Calvijn en Nicolaas voor die ketterse gedachten moeten krijgen.

Wat zou jij doen?

Waarom zwijgen sommige mensen in onze tijd ook niet, terwijl ze weten dat ze daardoor gedood kunnen worden? Op deze manier wordt de vraag waar Calvijn voor stond dicht bij het hart van de kinderen gebracht. Rosanne zegt: ‘Misschien komen er meer mensen in de hemel, doordat ze toch van de Heere vertellen. En als ze dat zelf ook mogen weten, dan is sterven niet erg.’ Margriet denkt dat je alles durft en niet bang bent als de Heere in je hart woont. De meester: ‘En wat zou jij doen als je in China of Noord-Korea zou wonen? Zou jij, met gevaar voor je leven, toch over de Heere Jezus durven spreken?’ Sommige kinderen vinden deze vraag heel moeilijk. Esther: ‘Ik zou bidden of de Heere me zou willen helpen bij een vlucht.’ Anderen willen toch rondtrekken en over de Heere vertellen. Desnoods gebruiken ze daarbij schuilnamen. Eén meisje antwoordt: ‘Ik denk dat ik “nee” zou zeggen als ze vragen of ik zou geloven. Als je doodgeschoten wordt en dan in hel komt ...’ De kinderen zijn er stil van geworden. Wat een moeilijke dingen moest Calvijn beslissen. En wat is het gelukkig dat wij in Nederland vrij zijn om in God te geloven!

Gehoorzaamheid aan Gods wil

Calvijn is inmiddels op doorreis gegaan. Nog steeds op de vlucht komt hij uiteindelijk in Genève aan. Hij wil graag verder studeren en daarom naar een andere stad vertrekken. Maar de predikant van Genève, Farel, smeekt hem te blijven. Wat moet Calvijn nu doen? Gaan studeren? Of is het Gods wil dat hij in Genève blijft?

De kinderen denken mee over dit moeilijke vraagstuk. Ze komen met mooie adviezen. Uiteindelijk besluit Calvijn de komende tijd in Genève te zijn. Maar helaas wordt hij na twee jaar weggestuurd. De mensen willen in vrijheid leven en niet volgens de regels van de Bijbel die Calvijn hun uitlegt. Ook is er ruzie over het bedienen van het Heilig Avondmaal. De gemeenteraad verbiedt een aantal predikanten te preken. Toch beklimmen die de volgende zondag de preekstoel. ‘Wat zou jij doen als je in de gemeenteraad zat?’ De kinderen vinden het moeilijk om bij deze vraag in de goede rol te ‘kruipen’. Veel antwoorden komen vanuit de optiek van de predikanten. Sommige kinderen

stellen straf voor. Anderen willen de predikanten verbannen. Uiteindelijk krijgen ook de predikanten een advies: 'Het gaat bij het Heilig Avondmaal toch om je geloof en niet om hoé je het doet!'

Persoonlijk levensmotto

Vanuit Genève vertrekt Calvijn naar Straatsburg, waar hij gaat studeren. Drie jaar later vragen inwoners van Genève echter of hij terug wil komen. Inmiddels is de samenstelling van de gemeenteraad veranderd. 'Wat zouden jullie doen?', vraagt de meester de kinderen. Edward: 'Ik zou eerst tot de Heere bidden en vragen wat Hij wil. Anders doe ik het misschien verkeerd.' Volgens Bas kan Calvijn maar beter naar Genève gaan, want in Straatsburg richt hij zich veel te veel op het studeren. Misschien kunnen er in Genève dan weer mensen tot bekering komen. Calvijn beslist dat hij teruggaat en laat zien waardoor hij zich heeft laten leiden: zijn persoonlijke zegel. Dat is het geheim! Op het zegel staat: 'Bereidwillig en oprecht Heere, bied ik U mijn hart aan.'

Aan de hand van het zegel van Calvijn bedenken de kinderen een persoonlijk zegel met hun eigen levensmotto. Twee voorbeelden: 'Heere Uw wil is altijd goed, ook als ik niet weet hoe het verder moet' en 'Heb vertrouwen in jezelf, je kunt het'. Wat mooi om te zien dat deze spreuken écht passen bij de leerlingen die ze geschreven hebben! Het doet wat met ze, dat zegel vergeten ze niet meer!

Een vast vertrouwen

In de volgende act gaat het over vertrouwen. In de stad Genève heerst de pest. Hoe moeilijk is het dan om vertrouwen te hebben! De kinderen kennen het Bijbelboek Job al. Aan de hand van vragen uit hun logboek denken ze na over ziekte, sterven en tegenslagen. Ook Psalm 91 wordt erbij betrokken. Calvijn gebruikt in zijn *Commentaren* het beeld van een kip die haar kuikentjes beschermt om aan te geven dat hij zich beschermd weet door God. Dit komt opnieuw dicht bij het hart van de kinderen, zeker wanneer het gaat over tegenslagen in het leven. Sommigen durven iets persoonlijks te vertellen, bijvoorbeeld een sterfgeval of ziekte van een opa of oma. Eén meisje vertelt dat ze het heel erg vond dat haar moeder een miskraam kreeg. Ze wilde zo graag een broertje of zusje. Ze sluit af met: 'Dan dacht ik eigenlijk ook eerst aan mezelf.'

Soli Deo Gloria!

In de laatste act gaat het vooral over levensheiliging. Aan de hand van voorbeelden uit het leven van de mensen in Genève denken de kinderen na over de

vraag wat wel en niet mag. Het wordt stil als ze horen hoe een man tijdens het preken van Calvijn begon te spotten. Waarom zou Calvijn toch zijn best blijven doen om de mensen in Genève te waarschuwen? Claartje: 'Omdat hij vond dat de mensen in de stad de Heere verdriet deden.' Een jongen denkt dat hij het zo niet durfde laten blijven omdat het niet van de Heere mocht en omdat anders misschien wel de hele stad zo erg in zonde zou gaan leven.

Tot slot staan de kinderen stil bij het sterfbed van Calvijn. Hij vraagt de mensen die om zijn sterfbed staan om vergeving. 'Een beetje gek', vindt Joost, 'hij heeft toch niets verkeerd gedaan?' Calvijn wilde ook geen grafsteen.

Waarom niet? Ralph denkt dat ze misschien het graf wilden vernielen. Maar juist het andere wordt bedoeld: Calvijn wilde niet dat ze hem zouden gaan vereren. Daar past het slot mooi bij: 'Soli Deo Gloria!'

De laatste morgen maken de kinderen een collage over wat ze over Calvijn te weten zijn gekomen. In de kring worden de collages gepresenteerd. Schitterend om te horen wat ze er allemaal van onthouden hebben! Een presentatie met alle beelden en een stukje Gregoriaanse muziek eindigt met de woorden: 'Soli Deo Gloria!' 'Ik zou er bijna verdrietig van worden, die mooie muziek en dan die woorden', zegt een meisje.

Evaluatie met kinderen

Ieder stukje van het exemplaar is met de kinderen geëvalueerd. Als ontwikkelpunt gaven zij aan dat ze iets meer wilden 'doen' tijdens het exemplaar. Daarnaast waren ze alleen maar tevreden: 'Het was mooi! Het was allemaal goed!' en 'We weten nu veel van Calvijn.' Het heeft de kinderen ook echt geraakt. Ze hebben door dit exemplaar een stukje van zichzelf laten zien. Ze hebben nagedacht over de leiding van de Heere in hun eigen leven. Wat kunnen ze daar eenvoudig en treffend over praten! Een stukje reformatie kan in de klas zo mooi behandeld worden!

Marja van der Jagt is leerkracht op de Eben-Haëzerschool in Oud-Beijerland.

